

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ: กวีนิพนธ์ “จากฉัน...ผู้ไรดวงตา”

จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์*

Jiraporn Adchariyaprasit

รินศรีทธา กาญจนวดี. (2562).

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ.

กรุงเทพฯ: ออน อาร์ต.

167 หน้า.

ความนำ

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ เป็นผลงานของกวีที่ใช้นามปากกาว่า รินศรีทธา กาญจนวดี หรือในชื่อจริง หทัยรัตน์ จตุรวัฒนา กวีผู้พิการทางสายตา ผู้ใช้งานกวี เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจตัวตน ผู้คน และสังคม

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ติดต่อได้ที่: jiraporn.ad@ssru.ac.th

รินศรัทธา กาญจนวดี เป็นชาวจังหวัดนครปฐม สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชานิเทศศาสตร์ (ประชาสัมพันธ์) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มีผลงานรวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2557 ชื่อ “รินศรัทธา” และมีผลงานได้รับรางวัล เรื่อง *ทุกขณะกระจำจวดสดมภ์ใจ* โดยได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภท “กวีนิพนธ์” จากการประกวด “เซเว่นบุ๊คอวอร์ด” (7 Book Awards) ครั้งที่ 16 ประจำปี 2562 ด้วย

ปัจจุบัน รินศรัทธา กาญจนวดี เป็นกรรมการสมาคมคนตาบอด จังหวัดนครปฐม เป็นอาสาสมัครคนพิการลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้พิการ สอนอักษรเบรลล์ การใช้สมาร์ทโฟน เป็นนักพูดสร้างแรงบันดาลใจ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนะนำผู้พิการทางสายตาที่มีใจรักการเขียนกลอนทางสื่อสังคมออนไลน์

แม้ว่ารินศรัทธา กาญจนวดี จะตาบอดทั้ง 2 ข้าง แต่เขียนงานกวีนิพนธ์อย่างต่อเนื่อง ความเป็นผู้พิการทางสายตาทำให้กวีนิพนธ์ของเธอมีความพิเศษและแตกต่างจากเรื่องอื่นๆ ตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าแม้จะมีกวีนิพนธ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นงานจากผู้ที่มิร่างกายสมบูรณ์พร้อม การมองตัวตน ผู้คน และสังคมจึงมาจากประสบการณ์หรือจุดยืนที่แตกต่างกัน และสิ่งที่นำเสนอในงานกวีนิพนธ์ย่อมแตกต่างกันไปด้วย กวีนิพนธ์เรื่องนี้ไม่เพียงเป็นสิ่งที่ตกผลึกจากความคิดอ่านของกวีเท่านั้น แต่ยังโดดเด่นในการใช้อารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์ และประสบการณ์ทางผัสสะอ่านทำความเข้าใจตัวเอง สังคมและโลก ทำให้เห็นความเกี่ยวโยงระหว่างตัวตนกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ดังที่ ไพลีน รุ่งรัตน์ (2562, น. คำนิยม) กล่าวไว้ในคำนิยมว่า “เธอไม่ได้เขียนกลอนด้วยตาอย่างคนอื่น แต่เขียนกลอนด้วยใจ ผลงานของเธอไม่ได้ตัดพ้อต่อว่าโลกที่ดวงตาของเธอมองไม่เห็น ไม่ได้มีความทุกข์หรือโกรธแค้นในเรื่องความทุกข์ของตนเอง หากแต่กลอนของเธอมองผ่านดวงตาอันมีขอบตาผ่านดวงใจออกไปสู่โลกกว้าง และยืนยันความเข้าใจชีวิตผ่านการรับรู้ด้วยดวงใจของเธอ” คำกล่าวนี้สื่อให้เห็นการเขียนกวีนิพนธ์จากประสบการณ์อันจำเพาะและเชื่อมโยงไปมาระหว่างโลกกับเธอและเธอกับโลก

สังเขปเนื้อหาและบทปริทัศน์

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 โลกอีกดวงของผู้ไร้ดวงตา ส่วนที่ 2 ประจักษ์ค่าชีวิต (แม่มีดแสง) ส่วนที่ 3 รู้สึก ความรัก ความเปลี่ยนแปลง และส่วนที่ 4 ปัญญากระจ่างแจ้งด้วยความคิด

เนื้อหาส่วนที่ 1 โลกอีกดวงของผู้ไร้ดวงตา ประกอบด้วยบทกวี 13 บท ส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องของตัวกวีเอง เช่น การเป็นผู้พิการทางสายตา ครอบครัว บ้าน และการเป็นกวี เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการชี้ชวนให้ผู้อ่านรู้จักตัวตนของกวีก่อนจะเข้าไปสู่ประเด็นอื่นๆ โดยเปิดบทด้วยบทกวีที่ชื่อว่า “เสียงส่องแสง” ที่สื่อให้เห็นตัวตนของผู้แต่งในฐานะผู้พิการทางสายตาที่ยืนยันความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยการสื่อให้เห็นความต้องการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ผ่านการฟังเสียงและการฟังเรื่องราวในหนังสือ การฟังจะช่วยนำไปสู่โลกกว้าง นัยยะดังกล่าวสะท้อนความต้องการแสดงตัวตนของผู้พิการทางสายตาและยังเป็นการโต้ตอบอคติของสังคมที่มักมองข้ามความสำคัญของหนังสือและการอ่านหนังสือของผู้พิการทางสายตาไป ดังบทกวีที่ว่า

กอดหนังสือทุกเล่มไว้เต็มอ้อม

สุดกลิ่นหอมร้อยพันความผันใฝ่

กระดาศมีโลกกว้างอยู่ข้างใน

เสียงส่องนำฉันไป...แม่ไร้ตา (2562, น. 19)

จะเห็นว่า บทกวีนี้สร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แก่ผู้พิการทางสายตา เป็นผู้มีคุณค่า ไม่ใช่ไร้ความรู้ หรือไม่สามารถหาความรู้ได้

ในบทที่ชื่อว่า “โลกอีกดวงของผู้ไร้ดวงตา” กวีนำเสนอประสบการณ์ที่เกี่ยวกับตัวตนและโลกเช่นกัน แต่ในบทนี้กวีสร้างโลกขึ้นมาใหม่ เป็นโลกเฉพาะของผู้พิการทางสายตา พร้อมกับให้กำลังใจและชี้ทางออกในการมองสรรพสิ่ง ไม่เพียงเฉพาะผู้พิการทางสายตาแต่รวมถึงผู้ที่ตาดีทุกคน โดยให้สัมผัสโลกด้วยใจแทนตาแล้วจะพบความงามของสรรพสิ่ง การสัมผัสโลกด้วยใจทำให้เข้าใจความเป็นไปของโลกและยังเป็นที่หลบลี้โลกแห่งความเป็นจริงที่อาจมีดิ่งกว่าหลบลิตาสนิทเสียอีก

ในขณะที่ “โลกอีกดวงของผู้ไร้ดวงตา” นำเสนอความงามของโลกของชีวิต แต่ในอีกสองบทถัดมาคือ “โลกในชีวิต” กลับให้ภาพตรงข้าม โดยนำเสนอให้เห็นความจริงของชีวิตและยอมรับความจริงนั้น นั่นคือ ความตายที่ทุกคนหนีไม่พ้น กวีชี้ให้เห็นว่าตัวเราเป็นสิ่งประกอบสร้างจากความว่างเปล่า ทั้งกายและจิต การพิเนิจความตายอย่างละเอียดจะช่วยให้สามารถยอมรับความจริงและสร้างสรรค์โลกแห่งจิตวิญญาณที่กว้างไกลและหลุดพ้นจากพันธนาการทั้งปวง

ประเด็นเรื่องพ่อแม่และบ้านเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ในบทที่ชื่อ “กลับบ้าน ซากแห่งสัญญา” และ “กราบแม่ในวันพ่อ” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางจากบ้านและการไม่มีพ่อซึ่งสื่อให้เห็นประสบการณ์อันเจ็บปวด ในบท “กลับบ้าน ซากแห่งสัญญา” เน้นนำเสนอการรำลึกถึงบ้านที่จากมาและการอ่านบททวนกิจกรรมที่ทำร่วมกับครอบครัว โดยกล่าวถึงแม่และพี่น้องเมื่อครั้งยังอยู่ร่วมกัน พร้อมแสดงความปรารถนาว่าวันหนึ่งจะได้อยู่พร้อมหน้ากันอีก ส่วนบท “กราบแม่ในวันพ่อ” นำเสนอภาพความเจ็บปวดจากวาทกรรมความเป็นเด็กกำพร้าและมายาคติเรื่องครอบครัวที่ผู้เป็นลูกต้องมีทั้งพ่อและแม่ ซึ่งทำให้เกิดความเจ็บปวดและสั่นคลอนตัวตน กวีสื่อผ่านภาพลูกกำพร้าไม่มีพ่อ เมื่อถึงวันพ่อ ไม่มีพ่อให้กราบ และถูกเพื่อนล้อเรื่องไม่มีพ่อ อย่างไรก็ตามในท้ายบทสื่อให้เห็นการหลุดพ้นจากชนบดดังกล่าว โดยเลือกให้แม่เป็นพ่อแทน ชีวิตจึงยังคงดำเนินต่อไปได้ “วันนี้ลูกยึดถือ...แม่คือพ่อ พร้อมเดินต่อเพื่อมีชีวิตใหม่” (2562, น. 39) บทกวีทั้ง 2 บท สะท้อนการให้ความหมายกับครอบครัวและบ้านที่สัมพันธ์กับจิตใจมากกว่าเรื่องทางกายภาพหรือสิ่งที่จับต้องได้จริง

เนื้อหาที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งคือ การกล่าวถึงความสำคัญของบทกวีและความเป็นกวีของตัวเอง ซึ่งปรากฏในบท “ฉันเป็นนักกลอน” “แต่นักเขียน” “อ่านหัวใจกวี” และ “บางบทกวี”

ในบท “ฉันเป็นนักกลอน” “บางบทกวี” และ “แต่นักเขียน” ชี้ให้เห็นคุณค่าของบทกวีในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความจริงและความงามบางอย่างผ่านถ้อยคำ แม้ในยามเศร้า บิบบันยังเห็นความงามในบทกวีได้ ผู้ที่เป็นนักเขียนหรือกวีควรรักษาคุณค่าตรงนี้ไว้ ส่วนในบท “อ่านหัวใจกวี” สื่อให้เห็นบทบาทของการเขียน

ในการแสดงความรู้สึกนึกคิดเช่นกัน แต่ขยายประเด็นสู่การสื่อสารให้เห็นตัวตนของ กวีต่อผู้อ่าน โดยกวีนำเสนอให้เห็นว่า ในขณะที่เขียนงาน กวีได้อ่านบททวนประสบการณ์ ทั้งสุขและทุกข์ของตนไปด้วย บทกวีแต่ละบทจึงมาจากการหล่อหลอมประสบการณ์ ส่วนตัวกับโลกภายนอก การอ่านกวีนิพนธ์จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจตัวตนของกวีได้ เช่นเดียวกับเข้าใจตัวตนของผู้อ่านเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว เนื้อหาในส่วนนี้สะท้อนการทำความเข้าใจตัวตนของกวี การทบทวนตำแหน่งแห่งที่ของตน ผ่านการกลับไป “อ่าน” ความเป็นมาของตัวเอง บ้าน ครอบครัว และคนใกล้ชิด เพื่อสร้างตัวตนและความเป็นกวีที่แยกไม่ออกจาก การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและโลก

จาก *โลกอีกดวงของผู้ไร้ดวงตา* ที่เน้นนำเสนอประสบการณ์ส่วนตัวเนื้อหา ในส่วนที่ 2 *ประกายคำชีวิต (แม่มีดแสง)* มีทั้งหมด 23 บท กวีได้ขยายสู่ประเด็นทาง สังคม ในส่วนนี้กวีเน้นนำเสนอเรื่องราวและหยิบยกเรื่องทางสังคมขึ้นมาให้ผู้อ่านได้ ขบคิด เรื่องที่โดดเด่นคือ เรื่องของคนชายขอบ โดยเฉพาะคนลี้ภัย คนพลัดถิ่น คนจน และคนชั้นล่าง เช่น บทกวี “ผู้ลี้ภัย” กวีนำเสนอประสบการณ์ของผู้ลี้ภัยสงคราม โดย สื่อให้เห็นชะตากรรมและความยากลำบากของผู้ลี้ภัย กวีใช้น้ำเสียงประชดประชัน ชีวิตของผู้ลี้ภัยที่ไม่พ้นภัยจริง ลี้ภัยจากสงคราม แต่ต้องมาพบกับภัยการเดินทาง และทั้งยังวิพากษ์กฎหมายที่ไม่ช่วยเหลือแต่กลับเข้ามาควบคุม กำกับ และทำให้ พวกเขาไร้สิทธิ์ กลับไม่ได้ ไปไม่ถึง จนถูกตีตราว่าเป็นกลุ่มคนชั้น 2

ในบท “คือเรา คนไร้แรงงาน” นำเสนอความยากลำบากของผู้ใช้แรงงาน ทั้ง เหนื่อยกาย ใจ ถูกดูถูก และยังมีหนี้สิน กวีเรียกร้องให้สังคมหันมาเข้าใจและใส่ใจ กลุ่มคนเหล่านี้ เช่นเดียวกับในบท “คนจนก็คือคนจน” ที่กวีเขียนขึ้นจากเหตุการณ์ นางสังเวียน รักษาเพชร จุดไฟเผาตนเองหน้าทำเนียบรัฐบาลเพราะมีหนี้สินล้นตัว โดยย้าให้เห็นปัญหาของคนจนโดยหยิบยกกรณีนางสังเวียนให้เป็นตัวอย่าง ทั้ง 2 บทนี้ให้บทสรุปที่คล้ายกันคือ ชี้ให้เห็นความสำคัญของความรู้ที่จะเป็นทางออกให้กับ ปัญหาต่างๆ โดยความรู้จะปกป้องตัวเองและปกป้องผู้อื่นได้ด้วย ดังบทกวีที่ว่า

สำหรับลูกจมหันเพียรเรียนหนังสือ
 เพราะนี่คือสิ่งสร้างสรรค์แก้ปัญหา
 ใช้ความรู้ช่วยปกป้องผองประชา
 จบออกมาจึงเป็นหลัก...พิทักษ์ชน (2562, น. 63)

นอกจากการนำเสนอประเด็นความไร้ตัวตนและปัญหาของคนชายขอบที่สื่ออย่างชัดเจนแล้ว กวียังแสดงปัญหาทางสังคมในทางอ้อม โดยมักใช้การเปรียบเทียบกับสัตว์และธรรมชาติ พร้อมกับชี้แนะว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรด้วย เช่น บท “จากใจหมาจร” นำเสนอภาพผู้ด้อยโอกาสที่ควรรักษาศักดิ์ศรีของตนไว้ ในบท “เสื่อสอนคน” กวีแนะนำให้ใช้ชีวิตอย่างเสื่อที่กล้าหาญ หากินเฉพาะเวลาหิว กินแค่พออิ่มท้อง ไม่ข่มเหงเอาเปรียบใคร บท “เรื่องราวก่อนพระอาทิตย์ตกในวันหนึ่ง” ที่เปรียบผู้ไร้หนทางให้ต่อสู้อย่างเสื่อเพื่อศักดิ์ศรีและก้าวเดินอย่างสง่างามดุจหงส์ หรือบท “แด่นกฟ้าตัวหนึ่ง” ที่เปรียบเทียบคนพลัดถิ่นกับนกที่ดิ้นรนหาฟ้าใหม่ แม้จะอ่อนล้าจากการเดินทางแต่ต้องอย่าอ่อนแอ

เป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีหลายบทมีลักษณะชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตและให้กำลังใจคนด้อยโอกาส โดยยึดอุดมการณ์แห่งความถูกต้อง เป็นธรรม ไม่เอาเปรียบใครเป็นกรอบในการเขียน ไม่ว่าจะเป็นบท “บทสนทนาของนักต่อสู้กับผู้รอคอย” “แต่วิถีคนกล้า” “ผืนนำทาง” “เพียงเพื่อเป็นกำลังใจให้คนบ้าคนหนึ่ง” หรือ “ฝุ่น” ที่ต่างนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตที่ต้องกล้าเผชิญกับปัญหา ทราบไตที่ยังไม่สิ้นลมเราต้องสู้ต่อไป และไม่ว่าเราจะเป็นใครในสังคม ทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

โดยสรุปแล้ว เนื้อหาในส่วนนี้นำเสนอเรื่องคนด้อยโอกาส พร้อมกับชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและการตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสะท้อนจุดยืนของกวีในการเป็นปากเสียงให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ความสำคัญของเนื้อหาส่วนนี้ ในด้านหนึ่งช่วยให้สังคมเห็นแง่มุมของคนชายขอบที่อาจถูกละเลยไป ในอีกด้านหนึ่งยังสะท้อนการอ่านทำความเข้าใจตัวตนของกวีไปด้วย ดังจะเห็นว่า เกือบทุกบทไม่ใช้การบอกเล่าสภาพหรือความเป็นไปเท่านั้น หากแต่มีลักษณะการอ่านทบทวนบทบาทและความรู้สึกของผู้คนแล้วย้อนกลับมาพูดถึงตัวตนของกวีด้วย

จากเรื่องทางสังคม กวีกลับมาให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองและประสบการณ์ส่วนตัวอีกครั้ง ในเนื้อหาส่วนที่ 3 คือ *รู้สึก ความรัก ความเปลี่ยนแปลง* ที่ประกอบด้วยบทกวี 19 บท เนื้อหาส่วนนี้แตกต่างจากส่วนแรกตรงที่ส่วนแรกนั้น กวีนำเสนอเรื่องส่วนตัวที่เป็นเรื่องของคนพิการทางสายตา มุ่งสื่อให้สังคมเข้าใจตัวตนของผู้พิการเป็นหลัก แต่ในส่วนนี้เน้นการทบทวนประสบการณ์ทางผัสสะและอารมณ์ความรู้สึกที่กวีมีต่อสิ่งต่างๆ ที่เด่นชัดคือเรื่องความรัก ความผูกพันหรือประสบการณ์บางอย่างที่เชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกอันจำเพาะของตัวกวีเอง

เรื่องความรักความผูกพันปรากฏอยู่หลายบท เช่น บท “น้ำตาใจ” “เรื่องราวของจำปีดอกหนึ่ง” “ถ้า...” “ความต่างระหว่างเรา” “เข้าใจ” “คนไกลที่ใกล้กัน” “เข้าใจ” “คิดถึงคนบนฟ้า จดหมายถึงพี่” หรือ “จดหมายถึงปลายฟ้า” บทกวีเหล่านี้นำเสนอเรื่องราวความรักหลากหลายลักษณะ ทั้งความรักชายหญิง พี่น้อง แต่ส่วนใหญ่เป็นความรักที่ไม่สมหวัง ความคิดถึง ห่วงหาอาทร กวีมักใช้ความเปรียบประกอบการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก เช่น ในบท “เรื่องราวของจำปีดอกหนึ่ง” เปรียบเทียบผู้ชายเป็นผีเสื้อได้เข้ามาอาศัยหลบฝนใต้ต้นจำปีซึ่งแทนผู้หญิงแล้วไม่นานก็บินจากไป ในบท “ถ้า...” เปรียบเทียบคนรักเป็นดวงมณีพร้อมกล่าวแสดงความอึดอันในความรักที่ไม่สามารถพูดหรือทำอะไรได้ หรือในบท “หัวใจหาย” ที่เปรียบเทียบตัวเองต่อค่าเหมือนกับกรวดไม่เหมาะสมกับแก้วที่สูงส่ง การใช้ความเปรียบสะท้อนให้เห็นว่าการนำเสนอประสบการณ์ทางอารมณ์นั้นไม่สามารถสื่อสารได้โดยง่าย กวีจึงต้องใช้อุปมาและอุปลักษณ์ รวมถึงการพรรณนาอย่างให้รายละเอียดเพื่อนำเสนอประสบการณ์นี้

ลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ การนำเสนอประสบการณ์ทางอารมณ์มักนำเสนอไปพร้อมกับการรับรู้ทางผัสสะ ในบท “หวนระลึก” กวีบรรยายการใช้โสตประสาทฟังเสียงต่างๆ เช่น เสียงไก่ขัน เสียงขับท่วงทำนอง และได้ยินเสียงหยาดน้ำค้างหยด และใช้กายสัมผัสสัมผัสที่พัดมาต้อง เพื่ออธิบายอารมณ์รักของผู้ที่ครั้งหนึ่งเคยอยู่ร่วมกัน หรือในบท “คนไกลที่ใกล้กัน” นำเสนอประสบการณ์ทางอารมณ์โดยอธิบายถึงคู่รักที่อยู่ห่างไกลตากันแต่ใกล้กันด้วยใจ ด้วยการใช้ใจสัมผัสใจ ซึ่งทำให้รู้จักกันและกันได้ ดังบทกวีที่ว่า

สำหรับเราทั้งคู่นี้รู้ว่า
 เราไกลตาจึงต้องใช้ใจสัมผัส
 ระยะเวลาเราต้องใช้หัวใจวัด
 เมื่อรู้ชัดเราทั้งคู่จึงรู้ใจ (2562, น. 106)

การกล่าวถึงประสบการณ์ทางอารมณ์ยังคงกล่าวผ่านการพรรณนาร่างกาย การแสดงออกหรือปฏิบัติการต่างๆ ที่สัมพันธ์กับผัสสะด้วย ในบท “หนึ่งนาทีสุดท้าย” กวีพรรณนาอารมณ์เศร้าเสียใจที่ต้องพลัดพรากจากคนที่รักด้วยการบรรยายถึงภาพ ร่างกายที่ผอมซูบซีดเขียวไร้เรี่ยวแรง และความเจ็บปวดยังถูกกระตุ้นจากการสัมผัส มือคนที่รัก โดยกวีเปรียบเทียบความเจ็บปวดนั้นกับฝนที่ตกลงไม่ต่างจากน้ำตาของตนที่ตกลงไป เช่นเดียวกับ ในบท “กาลครั้งหนึ่งในวันลอยกระทง” ที่สะท้อนให้เห็นว่าการกล่าวถึงความเจ็บปวดไม่ได้กล่าวกันได้โดยง่าย การกล่าวผ่านผัสสะเป็นทางออก ให้แก่การนำเสนออารมณ์เจ็บปวดนั้น ดังจะเห็นว่าบทกวีบรรยายถึงการที่พี่ต้องจากไป ในช่วงเวลานั้น การบีบมือเบาเบาทำให้เกิดความงามและสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ดีกว่าการพูด

ฉนั้นบีบมือเบาเบา เขาฝืนยิ้ม
 เหมือนภาพพิมพ์ งดงาม งามเหมือนฝัน
 งามเหมือนเกล็ดเพชรพลอยสร้อยสัมพันธ์
 คำพูดนั้นจากปากช่างยากเย็น (2562, น. 120)

โดยสรุปแล้ว เนื้อหาในส่วนนี้เน้นนำเสนออารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวอันซับซ้อนของมนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องความรักความผูกพัน ทั้งในด้านความสุขและความผิดหวัง ซึ่งสื่อให้เห็นว่าประสบการณ์ทางอารมณ์เป็นประสบการณ์ร่วมของมนุษย์ บทกวีในส่วนนี้ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางอารมณ์กับการรับรู้ทางผัสสะ ในหลายบทชี้ให้เห็นลักษณะการเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กวีนำเสนอประสบการณ์ทางอารมณ์อันหลากหลายผ่านการพรรณนาผัสสะ ขณะเดียวกันก็ใช้การรับรู้ทางผัสสะอ่านทบทวนประสบการณ์ทางอารมณ์ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในบางประสบการณ์นั้น ผัสสะบางชนิดอาจไม่สามารถใช้อธิบายประสบการณ์ทางอารมณ์ได้อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผัสสะที่รับรู้ได้ทาง

กายภาพ เช่น การมองเห็น การได้ยิน หรือการสัมผัส ดังจะเห็นได้ในหลายบทที่กวีสื่อให้เห็นว่าต้องใช้ใจและจินตนาการทำความเข้าใจประสบการณ์นั้นแทน

เนื้อหาในส่วนสุดท้าย คือ *ปัญญากระจ่างแจ้งด้วยความคิด* ประกอบด้วยบทกวี 16 บท นำเสนอให้เห็นการทบทวนประสบการณ์และความทรงจำส่วนตัวและประสบการณ์ร่วมทางสังคม และมีการวิพากษ์คุณค่าทางสังคมบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษา โดยกวีชี้ชวนให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ชีวิตและผู้คนที่ไม่ใช่มาจากตำราเรียน เช่น ในบท “เรียน (ไม่) รู้” สื่อให้เห็นการวิพากษ์การศึกษาที่สังคมมักให้คุณค่าว่าความรู้จากตำรานั้นสามารถนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตได้ทั้งหมดและใช้ได้กับคนทุกกลุ่ม แต่ในความจริงอาจไม่ใช่เช่นนั้น ดังบทกวีที่ว่า

ในวันนี้มีอะไรใช้ได้จริง

ความรู้ยิ่งท่วมหัว ตัวปัญหา

ถือปริญาบัตร ถืออัตรตา

มีตบอดทางปัญญาน่าเสียดาย (2562, น. 135)

จากตัวอย่าง จะเห็นลักษณะการวิพากษ์คุณค่าของความรู้จากตำราที่ไม่ทำให้เกิดแสงสว่างทางปัญญา และยังชี้ให้เห็นว่าการเรียนนั้นไม่ได้จบแค่ในสถานศึกษา แต่คนเราเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับบท “ดับฝันปัญญาชน” ที่วิพากษ์ระบบคุณค่าของสังคมที่เชิดชูการศึกษาในระบบและความเป็นปัญญาชน โดยชี้ให้เห็นว่าสังคมตั้งอุดมการณ์ทางการศึกษาและความเป็นปัญญาชนไว้สูงส่งและเป็นอุดมคติ แต่หลายอย่างเป็นไปไม่ได้จริง ดังจะเห็นว่าปัญญาชนหลายคนถูกดึงเข้าสู่กรอบทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับระบบเงินตรามากกว่า

กวีพยายามนำเสนอให้เห็นความสำคัญของความรู้ที่มาจากประสบการณ์ชีวิตมากกว่าความรู้ที่มาจากตำรา ดังจะเห็นว่ากวีพูดถึงการเรียนรู้หลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งดูเหมือนกับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ชีวิตและคุณค่าบางประการ เพื่อสร้างตัวตนที่ควรจะเป็นขึ้นมา เช่น บท “จากครูสู่ศิษย์” กวีพูดในฐานะครูผู้ชี้แนะลูกศิษย์เมื่อครูส่งศิษย์ถึงฝั่งแล้วว่า ควรจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด และยังชี้ชวนให้คิดข้ามกรอบแห่งเหตุผลซึ่งมักถูกสั่งสอนผ่านระบบการศึกษา ทั้งนี้เพราะบางอย่าง

ไม่สามารถเข้าใจหรืออธิบายได้ด้วยระบบเหตุผล เราจำเป็นที่จะต้องใช้การเรียนรู้ นอกตำราเรียนเพื่อดำเนินชีวิตและอ่านผู้คน นอกจากนี้ ยังต้องยึดมั่นในความดีงามด้วย

เนื้อหาในส่วนนี้ไม่เพียงวิพากษ์กฎเกณฑ์หรือระบบคุณค่าในสังคม หากยังมีนัยชี้หน้าสังคม แนะนำแนวทางการใช้ชีวิตและนำเสนอให้เห็นความจริงหรือคุณค่าบางอย่างด้วย เช่นในบท “เมื่อไรทาง” กวีชี้ให้คนที่กำลังทุกข์ตรมกล้าหาญที่จะเดินต่อไป และหากไม่มีทางไปแล้วก็หยุดแล้วเดินกลับทางเดิม ในบท “เราหลงลืมอะไร” กวีกระตุ้นเตือนให้เราตระหนักถึงการให้ความสำคัญกับบางสิ่งจนหลงลืมความงามหรือคุณค่าบางอย่าง เช่น การเดินตามเวลาที่ไหลเลื่อนไปอย่างรวดเร็ว หรือการแก่งแย่งแข่งขันกัน จนลืมความงามในความเนิบช้า ความสงบ และธรรมชาติ กวีชี้แนะว่าควรใช้หัวใจนำเพื่อให้เกิดความรู้ต่าง ๆ ไม่ใช่เดินไปตามความเป็นไปในสังคม หรือในบท “คุณค่าของน้ำตา” กวีเสนอให้ใส่ใจสิ่งเล็กน้อยและมองความงามในความเศร้า โดยเปรียบเทียบกับการร้องไห้ที่เชื่อว่าจะหมายถึงการพ่ายแพ้เสมอไป แต่น้ำตาทำให้เราได้เรียนรู้ได้เยียวยาตัวเอง เป็นพลังและสร้างความหวังให้กับเราได้ด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า กวียังนำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ สัจธรรมของชีวิต และความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่งด้วย ดังเช่นบท “น้ำ” ที่นำเสนอให้เห็นว่าน้ำเป็นเหมือนแม่ผู้ก่อกำเนิดและหล่อเลี้ยงสรรพสิ่ง ในขณะที่ยวกันสามารถทำลายสรรพสิ่งได้เช่นกัน การอ่านเรียนรู้ความหมายของธรรมชาติทำให้เราได้เรียนรู้ความจริงของชีวิตไปด้วย ดังบทกวีที่ว่า

ถอดรหัสสัจจะธรรมชาติ

ศิลปินศาสตร์ทั้งมวลล้วนหลากหลาย

ทุกสิ่งนั้นมีทั้งดีร้าย

รู้อ่านความหมาย...จากสายน้ำ (2562, น. 153)

หรือในบท “ทวนกระแส (สู่มิ่งสังสาร)” กวีใช้น้ำเป็นอุปลักษณ์ของการเวียนว่ายตายเกิดและความทุกข์ พร้อมกับชี้แนะว่าเราควรว่ายสู่ทางสายกลางเพื่อให้ถึงฝั่งพระนิพพาน นอกจากใช้น้ำเพื่อสื่อให้เห็นสัจธรรมของชีวิตแล้ว กวียังใช้แสงเทียน

เป็นอุปลักษณะสื่อถึงหนทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นโดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องนำทาง ดังพบในบท “แรงเทียน” ด้วย

จากเนื้อหาโดยสังเขปข้างต้น สามารถสรุปลักษณะเด่นของกวีนิพนธ์เรื่องนี้ได้กว้างๆ ดังนี้

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ ช่วยเปิดโลกของผู้พิการทางสายตาสู่สาธารณะ ดังจะเห็นว่า รินศรัทธา กาญจนวดี ตั้งชื่อในส่วนคำนำผู้เขียนว่า “จากฉัน ผู้ไรดวงตา”: จาก “รินศรัทธา กาญจนวดี” พร้อมกับมีบทกวีที่กล่าวถึงความเป็นผู้พิการทางสายตาของเธอ โดยนำเสนอให้เห็นว่า เธอใช้ใจสัมผัสสิ่งต่างๆ ดังนั้นทุกขณะจึงกระจ่างชัด การเปิดส่วนคำนำเช่นนี้สะท้อนให้เห็นการยอมรับตัวตนและการใช้มุมมองของผู้พิการทางสายตาเล่าเรื่อง

กวีใช้มุมมองของผู้พิการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้พิการและเปิดโลกของผู้พิการให้สังคมรับรู้ แม้จะมีงานเขียนของผู้พิการทางสายตาปรากฏอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าเชิงสารคดีหรือบันทึกที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว งานที่โดดเด่นและได้รับการกล่าวถึง เช่น บันทึกเรื่อง *จนกว่า เด็กปิดตา จะโต* ของโรชา กิตติสิริพันธ์ (2558) อย่างไรก็ดี ทั้ง 2 เรื่องมีจุดเด่นต่างกัน *จนกว่า เด็กปิดตา จะโต* มุ่งนำเสนอประสบการณ์ในชีวิตประจำวันที่สัมพันธ์กับผู้คนหรือเหตุการณ์ที่ตนประสบ ผู้อ่านจะเห็นรายละเอียดในชีวิต ประสบการณ์ที่ผู้แต่งประสบและมุมมองที่มีต่อตนเองและโลก ในขณะที่ *ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ* แต่งด้วยร้อยกรอง แม้จะกล่าวถึงประสบการณ์ส่วนตัวเช่นกัน แต่ผู้อ่านจะสัมผัสถึงการเน้นประสบการณ์ผัสสะและอารมณ์ความรู้สึกในการทำสมาธิใจตัวตนและสังคม ตลอดจนการชี้แนะแนวทางในการใช้ชีวิตทั้งผู้พิการทางสายตาและคนทั่วไป หากเปรียบเทียบกันแล้ว งานของรินศรัทธา กาญจนวดี ให้ภาพที่กว้างกว่า

ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ นำเสนอให้เห็นการสำรวจตรวจสอบตัวเองทั้งจากการอ่านบททวนประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกที่สัมพันธ์กับสังคม เพื่อสื่อให้เห็นว่าคนพิการไม่ได้ตัดตัวเองออกจากสังคมและยืนยันว่าผู้พิการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจไม่ต่างจากคนทั่วไป ดังจะเห็นว่าประเด็นทางด้านสังคม กลุ่มคนชายขอบ และเรื่องอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความรัก ความ

ผูกพัน ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเพื่อใช้นิยามอัตลักษณ์ของผู้พิการในแบบใหม่ ทั้งเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้กล้าหาญ และผู้เข้าใจธรรมชาติของชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับวาทกรรมการนิยามคนชายขอบในสังคม

บทกวีหลายบทสื่อให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อนิยามตัวตนของผู้พิการทางสายตา กับมายาคติทางสังคมผ่านการใช้ผัสสะ โดยเฉพาะผัสสะด้านโสตที่ทำให้ผู้พิการทางสายตามีความรู้และได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อสื่อให้เห็นตัวตนของผู้พิการว่าเป็นผู้แสวงหาความรู้ มีสติปัญญา ไม่ได้เป็นผู้ไร้ความคิดหรือรอคอยการช่วยเหลือจากสังคม สังคมควรเข้าใจลักษณะเฉพาะของบุคคลมากกว่ามองว่าเป็นคนที่ต้องช่วยเหลือ เยียวยา นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ แม้กวีจะนำเสนอเรื่องราวในมุมมองของผู้พิการ หากแต่ไม่มีน้ำเสียงน้อยเนื้อต่ำใจหรือหยิบยกเรื่องชะตากรรมมากล่าวถึงแต่อย่างใด สื่อให้เห็นการนิยามตนเองจากจุดยืนของมนุษย์คนหนึ่งที่มีประสบการณ์เฉพาะและมีประสบการณ์ร่วมกับคนทั่วไป

ลักษณะเด่นของกวีนิพนธ์เล่มนี้อีกประการหนึ่ง คือ การใช้กลวิธีในการนำเสนอและอ่านทำความเข้าใจตัวตนในรูปแบบเฉพาะ จะเห็นว่าปกติการเขียนงานกวีนิพนธ์ส่วนใหญ่สร้างสรรค์ขึ้นจากกวีหรือนักเขียนที่อ่านความเป็นไปในสังคมจนตกผลึกความคิด แล้วถ่ายทอดเป็นงานเขียน หลายเรื่องมีคุณค่าให้ความลุ่มลึกทางความหมายและสื่อให้เห็นการบอกอัตลักษณ์ของกวีอันแจ่มชัด แต่ในงานของรินศรีธรา กาญจนวดี สื่อให้เห็นว่าตัวตนถูกทำความเข้าใจผ่านการเขียนงาน การเขียนเป็นการค้นห้อัตลักษณ์และทำความเข้าใจความเป็นไปในสังคมที่มีผลกระทบกับตัวกวี

กลวิธีสำคัญในการนำเสนอตัวตนคือ การใช้อุปมาอุปไมยและการอ่านประสบการณ์ผัสสะ การใช้ภาษาอุปมาอุปไมยส่วนใหญ่ใช้บรรยายประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกที่ล้นเหลือ เช่น การบรรยายความรักหรือความสูญเสีย การใช้ภาษาอุปมาอุปไมยสื่อให้เห็นข้อจำกัดของโครงสร้างภาษาแบบทางการที่ไม่อาจอธิบายประสบการณ์หรืออารมณ์ความรู้สึกเฉพาะได้ ส่วนการอ่านประสบการณ์ผัสสะนั้น กวีอธิบายเป็นเนื้อเดียวกับความคิดความรู้สึกและไม่ได้แยกประสบการณ์ผัสสะแต่ละประเภทออกจากกัน แต่ผสมผสานกันในแบบองค์รวม เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจตัวตน

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาที่บอกเล่าเรื่องอารมณ์ความรู้สึกและการรับรู้ทางผัสสะมีเป็นจำนวนมาก และมีเนื้อหาส่วนที่ 3 *รู้สึก ความรัก ความเปลี่ยนแปลง* ที่มุ่งเน้นกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกนี้เป็นการเฉพาะ โดยส่วนใหญ่แล้วจะพรรณนาความทรงจำหรือประสบการณ์ที่เศร้าเสียใจ สูญเสีย และอาวรณ์ อันมาจากการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักเป็นหลัก การนำเสนอเช่นนี้อาจสื่อให้เห็นการสร้างตัวตนจากการอ่านทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ส่วนตัว บาดแผลจากอดีต และประสบการณ์ผัสสะที่กวีประสบ แต่ทั้งนี้ ประวัติศาสตร์ดังกล่าวดูจะไม่ได้กลับมาทำร้ายหรือทำให้เกิดความชอกช้ำอีกครั้ง เพราะบทกวีสื่อให้เห็นการหลุดพ้นจากพันธนาการของอดีตผ่านการบรรยายถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งกับครอบครัว กับธรรมชาติ และการเป็นส่วนหนึ่งของมันและกันในเชิงจิตวิญญาณ

บทกวียังสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ผัสสะและอารมณ์ความรู้สึกกับการนำเสนอความจริงหรือคุณค่าทางสังคมบางประการ โดยเฉพาะเรื่องสังขธรรมแห่งชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพลัดพราก ความตาย หรือความสูญเสีย โดยการอ่านทำความเข้าใจประสบการณ์ผัสสะและอารมณ์ความรู้สึกนั้นนำไปสู่ความเข้าใจคุณค่าหรือความจริงอันเป็นอุดมคติในสังคม การนำเสนอในลักษณะนี้สื่อให้เห็นทัศนะเชิงประเมินคุณค่าและความต้องการจัดระเบียบสิ่งต่างๆ ซึ่งเห็นได้ชัดในเนื้อหาส่วนสุดท้าย

สิ่งที่ผู้อ่านได้รับจากกวีนิพนธ์เรื่องนี้ประการหนึ่งคือ ไม่เพียงผู้อ่านจะได้รู้จักตัวตนผู้พิการทางสายตามากขึ้น แต่จะรู้จักตัวตนและความคิดอ่านของตัวผู้อ่านเองมากขึ้นด้วย เพราะการที่กวีใช้ประสบการณ์ อารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์เชิงผัสสะเป็นตัวดำเนินเรื่องนั้น สามารถกระตุ้นและถ่ายทอดอารมณ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านได้ ผู้อ่านสามารถเกิดความรู้สึกร่วม เกิดความตระหนักรู้บางอย่าง รวมถึงอาจเกิดจิตสำนึกต่อผู้คนและสังคมคล้อยตามผู้แต่งได้

แม้ *ทุกขณะกระจ่างชัดสัมผัสใจ* จะนำเสนอประสบการณ์ของตัวเองและสังคมไว้อย่างน่าสนใจ และกระตุ้นให้สังคมหันมาใส่ใจปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องของคนชายขอบที่กวีเขียนได้อย่างเข้าถึงจิตใจและปัญหา อย่างไรก็ตาม กวียังคงนำเสนอโดยใช้กรอบอัตลักษณ์ของคนชายขอบแบบตายตัว หลายนบทสื่อให้เห็นการเป็น

ผู้ถูกกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการตอกย้ำภาพคนจนที่มีหนี้สินทางออกไม่ได้ คนลี้ภัยที่ไร้สิทธิ์ หรือการตอกย้ำความเจ็บปวดและการถูกกดขี่ของคนชั้นล่าง ซึ่งอาจลดทอนพลังที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ในเนื้อหาส่วนสุดท้ายของงานที่มีลักษณะยอมรับความแตกต่างและตัวตนของบุคคลที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งในด้านหนึ่งการยอมรับอาจเป็นทางออกของปัญหาได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งเป็นภาพสะท้อนการสยบยอมเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม งานของรินศรัทธา กาญจนวดี ได้สะท้อนตัวตนของผู้ที่มีอุดมการณ์อันแน่วแน่ในเรื่องของความถูกต้อง การต่อสู้และยืนหยัดอยู่ในสังคมโดยไม่เอาเปรียบใคร ไม่ว่าตนจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม กวีชี้ทางออกให้กับคนด้อยโอกาสให้กำลังใจคนที่จนตรอกและแนะนำแนวทางการใช้ชีวิต คุณูปการของการชี้นำสังคมเช่นนี้อาจทำให้คนในสังคมที่มีความแตกต่างกันนั้นอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความเท่าเทียมและสงบสุขในสักวันหนึ่ง

รายการอ้างอิง

รินศรัทธา กาญจนวดี. (2562). *ทุกขณะกระจำงัดสัมผัสใจ*. กรุงเทพฯ: ออน อาร์ต.
สโรชา กิตติสิริพันธุ์. (2558). *จนกว่า เด็กบิดา จะโต*. กรุงเทพฯ: ฟ้าสีเื้อ.

Received: September 12, 2019

Revised: December 4, 2019

Accepted: December 13, 2019